

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВЕТЕРИНАРНОЇ
МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ ІМЕНІ С.З. ГЖИЦЬКОГО**

Біолого-технологічний факультет

Кафедра технології виробництва та переробки продукції тваринництва

«Допущено до захисту»

В.о. завідувача кафедри,

доцент

 Роман ОСЕРЕДЧУК

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

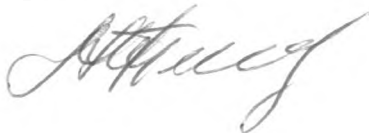
на присвоєння освітнього ступеня «Бакалавр» за спеціальністю
204 «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва»
освітньо-професійної програми «Зоофізіотерапія»

МАРТИНЮК ДАРИНА ІГОРІВНА

ВПЛИВ РІЗНИХ ЧИННИКІВ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ЦУЦЕНЯТ

Керівники кваліфікаційної роботи:

доктор с.-г. наук

Наталія МАЗУР

Консультант

з охорони праці, доцент

Борис ЧАЙКОВСЬКИЙ

ЛЬВІВ – 2025

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Огляд літератури.....	6
1.1 Основні теоретичні аспекти процесу соціалізації собак.....	6
1.2 Вплив різних факторів на соціалізацію собак.....	10
1.3 Вплив генетики породи на собак.....	14
РОЗДІЛ 2. Матеріали та методи досліджень.....	18
2.1 Характеристика бази практики.....	18
2.2 Методи та прийоми дресирування.....	19
2.3 Методика і техніка вироблення навичок у собак.....	24
РОЗДІЛ 3 Результати власних досліджень.....	29
3.1 Характеристика групи під час дресирування.....	29
3.2 Знайомство та клички.....	30
3.3 Команда «Сидіти».....	31
3.4 Команда «Гуляй».....	32
3.5 Команда «До мене!».....	33
3.6 Команда «Поруч».....	34
3.7 Навичка «Не підбір з землі».....	35
3.8 Команда «Морда».....	36
3.9 Команда «Місце».....	37
РОЗДІЛ 4. Охорона праці.....	39
ВИСНОВКИ.....	42
ПРОПОЗИЦІЇ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	45
ДОДАТКИ.....	48

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота займає 53 сторінки комп'ютерного тексту і містить 1 таблицю, 1 діаграму, 6 додатків та 33 літературних джерела, в тому числі 7 – іноземною мовою.

Тема роботи: «Вплив різних факторів на соціалізацію цуценят». Дослідження проведені в умовах кінологічного центру «ДОК» м. Львів.

Об'єкт досліджень: процес соціалізації собак у віці від 3,5 до 6 місяців.

Предмет досліджень: вплив різних чинників (генетичних, вікових, поведінкових, середовищних) на процес соціалізації собак.

Мета дослідження: виявлення та аналіз основних чинників, що впливають на процес соціалізації собак.

Методи дослідження:

Огляд наукових статей, монографій та інших публікацій з питань соціалізації собак.

Безпосереднє спостереження за поведінкою цуценят у взаємодії з оточуючими, з іншими тваринами, з навколишнім середовищем.

Порівняння рівня соціалізації цуценят, які навчалися в групі під час дослідження.

Основні фактори, що впливають на соціалізацію цуценят:

Генетичні фактори: Породні особливості, темперамент батьків.

Ранній досвід: Вплив матері та однопометників, якість догляду в перші тижні життя.

Вплив людини: Раннє та позитивне знайомство з людьми, частота та якість взаємодії, навчання базовим командам.

Середовищні фактори: Різноманітність сенсорних стимулів (звуки, запахи, текстури), знайомство з різними місцями та об'єктами.

Вікові особливості: Критичні періоди соціалізації та їхнє значення.

Індивідуальні характеристики: Темперамент, рівень тривожності, здатність до навчання.

ВСТУП

Собаки є одними з найпопулярніших домашніх тварин у світі, які протягом тисячоліть відігравали важливу роль у житті людини. Вони є не лише вірними компаньйонами, але й помічниками у різних сферах діяльності, таких як охорона, полювання, терапія та пошуково-рятувальні роботи. Ключовим аспектом успішної інтеграції собаки в людське суспільство та формування бажаної поведінки є його соціалізація [3].

Соціалізація – це складний і багатогранний процес, під час якого собака навчається взаємодіяти з навколишнім світом, включаючи інших тварин, людей, різні об'єкти та середовища. Ефективна соціалізація в ранньому віці є критично важливою для розвитку впевненої, адаптивної та соціально компетентної собаки, здатної гармонійно співіснувати з людиною. Недостатня або неправильна соціалізація може призвести до розвитку небажаних поведінкових проблем, таких як страх, агресія, тривожність та труднощі у спілкуванні.

На процес соціалізації собак впливає цілий ряд різноманітних чинників, які можуть мати як позитивний, так і негативний вплив. До цих чинників належать генетичні передумови, вік початку та інтенсивність соціалізаційного досвіду, методи виховання, вплив материнської поведінки, а також особливості навколишнього середовища, в якому зростає собака. Розуміння ролі та взаємодії цих чинників є важливим для розробки ефективних стратегій соціалізації, спрямованих на формування здорової та збалансованої психіки собаки.

Актуальність теми дослідження визначається зростаючим інтересом до добробуту домашніх тварин та усвідомленням важливої ролі соціалізації у формуванні їхньої поведінки та здатності адаптуватися до життя в людському суспільстві. Незважаючи на значну кількість досліджень у галузі поведінки собак, питання впливу різних чинників на процес їхньої соціалізації залишається актуальним і потребує подальшого поглибленого вивчення.

Об'єктом дослідження є процес соціалізації собак.

Предметом дослідження є вплив різних чинників (генетичних, вікових, поведінкових, середовищних) на процес соціалізації собак.

Мета дослідження полягає у виявленні та аналізі основних чинників, що впливають на процес соціалізації собак.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення наступних завдань:

- Проаналізувати наукову літературу з питань соціалізації собак та визначити ключові поняття і підходи до дослідження цієї проблеми.
- Виявити основні групи чинників, що впливають на соціалізацію собак (генетичні, вікові, поведінкові, середовищні тощо).
- Дослідити вплив раннього соціалізаційного досвіду на подальшу поведінку собак.
- Оцінити роль методів виховання та навчання у процесі соціалізації.
- Визначити вплив особливостей навколишнього середовища на соціальну адаптацію собак.
- Розробити практичні рекомендації щодо оптимізації процесу соціалізації собак.

Методи дослідження. Дослідження проводилися в умовах бази кінологічного центру «ДОК», вулиця Сяйво 12, м. Львів. Були досліджені фактори, що впливають на процес соціалізації цуценят віком від 3,5 до 8 місяців.

Класифікація методів дресирування базується на типі використовуваного подразника та способі його застосування. До основних методів належать: смакозаохочувальний, механічний, контрастний, наслідувальний, наштовхування та ігровий (апортувальний) метод. Для максимальної ефективності дресирування собак використовувалися методи відповідно до типу вищої нервової діяльності, віку, статі, особливості породи та умов життя.

Структура роботи складається зі вступу, з чотирьох основних розділів і висновків, списку використаних джерел в кількості **тридцяти трьох** та додатків в кількості **шести**.

РОЗДІЛ 1

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

1.1 Основні теоретичні аспекти процесу соціалізації собак.

Соціалізація – один із найважливіших аспектів розвитку собаки, який впливає на його поведінку та адаптацію до навколишнього середовища. Це процес знайомства з новими людьми, тваринами, ситуаціями, предметами, звуками та запахами. Правильна соціалізація допомагає тварині стати впевненішим у собі, слухняним та доброзичливим.

Метою соціалізації є навчити собаку адекватно реагувати на різні ситуації, розвинути впевненість у собі та знизити страхи. Правильна соціалізація запобігає розвитку поведінкових проблем у майбутньому, таких, як агресія або надмірна тривожність. Допомагає встановити контакт між собакою і господарем, забезпечуючи спільні позитивні досвіди і покращуючи загальну якість життя тварини.

Соціалізація впливає на емоційний та психологічний розвиток собаки. Цуценя з правильною соціалізацією легше адаптується до нових умов, швидше вчиться і стає менш схильним до стресу[9].

Основні переваги соціалізації:

- Правильна соціалізація допомагає зменшити страх перед новими ситуаціями та звуками.
- Впевнене цуценя легше вчиться новому та спокійно реагує на навколишній світ.
- Знайомство з іншими тваринами та людьми зменшує ризик агресивної поведінки у майбутньому.
- Соціалізовані собаки легше пристосовуються до змін у своєму житті, таких як, зміна місця проживання або новий член родини [9].

З чого складається соціалізація цуценя?

- знайомство з різними людьми (різного віку, статі та з особливими потребами)
- тварини різних видів та вікових груп (дорослі собаки, кішки, птахи та інші, які можуть зустрітися)
- різні місця (автобусні зупинки, ветеринарна клініка, парки, кафе, вокзали та інші людні місця)
- різні звуки та запахи (фєєрверки, знаходження на вулиці в годину пік)
- предмети (пилосос, тостер, пральна машина тощо) [20].

Рисунок 1.1. Діаграма «Соціалізація цуценяти»

Під соціалізацією розуміють багатоступінчастий процес, у ході якого формується особистість тварини й утворюються зв'язки з його оточенням. Кожен етап соціалізації обмежений у часі й має критичні строки, коли включаються вроджені програми поведінки й утворюються нові за рахунок придбання умовних рефлексів, які поступово тренуються до досконалості. Цей процес відбувається на всіх поведінкових рівнях: нові потреби й вроджені компоненти мотивації. Тварина розуміє основні закономірності й причинно-

наслідкові зв'язки навколишнього світу, які їй необхідні на даному етапі розвитку.

Перший період соціалізації починається після двох тижнів від народження і приблизно триває до восьми тижнів. Перша й одна з найважливіших подій у соціалізації тварини — це імпринтинг. Імпринтинг — запам'ятовування деяких властивостей середовища, під час якого вони пізнають особливості батьків, сестер, братів та місце проживання. Явища імпринтингу було досліджено австрійським зоологом К. Лоренцом. Він стверджував, що імпринтинг, на відміну від звичайного навчання, відбувається лише на певній стадії розвитку тварини і є незворотнім. У ході імпринтингу щеня запам'ятовує свою приналежність до певного виду тварин, те, як виглядають істоти, з якими він надалі виявиться у соціальних відносинах та людину як члена зграї. Більше того, дуже рано відібрані цуценята, яких вигодовували люди, сприймають себе за людей. Через це з собаками вони спілкуються неохоче, обмежено, явно не ототожнюючи себе з ними.

Спостереження за цуценятами чітко показують, що протягом першого періоду соціалізації формується поняття «МИ». Вони на все життя запам'ятовують, як мають виглядати тварини, до яких їх відносять. При цьому щеня максимально відкрите для навколишнього світу. У цей період життя їм властива поява та значне зростання двох складних поведінкових комплексів: ігрового та дослідницького. Кількість контактів в цей період велика, очевидно, нервова система дуже швидко втомлюється, але й так само швидко відновлюється. Наприклад: щеня смикає іграшку, кидає її, потім кудись біжить і раптом, буквально на бігу, падає і засинає; Короткий сон змінюється ще одним бурхливим нападом активності[1].

Отже, у першому періоді соціалізації цуценя має близько познайомитися з виглядом всіх можливих соціальних партнерів. Інакше кажучи, воно повинне сприйняти, як виглядають і поводяться «справжні собаки» [10].

Другий період соціалізації може співпадати з першим періодом або плавно змінювати його. Припадає на вік приблизно від півтора до п'яти місяців.

Суть періоду полягає в формуванні індивідуальності, в тому, що щеня починає виділяти себе серед інших істот, здобувати власне «Я». Різко зростають активність і самостійність. Родичі вже не прагнуть триматися всі разом. Підсилюється дослідницька активність: щеня енергійно вивчає не лише предмети і явища навколишнього світу, але й можливості власного тіла, у буквальному значенні намагається пізнати себе. Ігрова поведінка є майже переважаючою активністю, набуваючи більш складних та різноманітних форм.

У цьому ж періоді щеня отримує перші уроки соціальних взаємин, дізнається на досвіді, наскільки воно може задовольнити свої потреби. Цуценята з середніми соціальними амбіціями зазвичай проходять другий період без особливих ускладнень.

Щенята, які живуть у будинку, саме в цей період заподіюють власникам максимум турбот. Їх дослідницька активність, спрямована на речі й предмети інтер'єру. Цуценята постійно кудись лізуть, хапають все в зуби, бігають, стрибають, при цьому на прогулянках з ними важко впоратися. Як тільки господар трохи відволікається, вони можуть піти за перехожим, полізти у купу сміття або чіплятися до собаки, чиї розміри приголомшують навіть уяву господаря. Складається враження, що на вулиці собака просто забуває, що в неї є господар, або навмисне випробовує його терпіння різноманітними витівками.

На другий період соціалізації припадає максимум навчальних соціальних ігор дорослих собак з молодняком. Різноманітність цих ігор безпосередньо залежить від приналежності породи, до тієї чи іншої генеалогічної групи.

Отже, другий період соціалізації завершується настанням підліткового віку, встановленням особистості собаки, навчанням основам соціальних взаємодій. Для дорослих собак щеня не має статі і не може бути об'єктом соціальної агресії. У свою чергу, для цуценяти ще немає своїх і чужих собак, є ровесники, в середовищі яких треба завоювати місце серед своїх ровесників, і є дорослі, яким треба підкорятися.

Третій період соціалізації припадає на вік 6-10 місяців і безпосередньо пов'язаний зі статевим дозріванням, що активно протікає. Коли раннє дитинство

закінчується і собака починає дорослішати, він включається в структуру зграї. У цей період чужі собаки вже можуть проявляти агресію до підлітка, соціальне оточення звужується, кількість дружніх зв'язків виявляється обмеженою, для утворення нових потрібні особливі умови. Суть третього періоду в тому, що собака розділяє світ за ознакою «свої» та «чужі», до понять «МИ» і «Я» додається «ВОНИ» [7].

Цікаво, що віднесення людей до групи «чужих» найчастіше відбувається за ознакою наявності або відсутності деяких характеристик – атрибутів. Так, наприклад, собаки, вирощені в армійських розплідниках, людину в формі швидко визнають своїм, тоді як до цивільного поставляться з недовірою і, навпаки, собаки мегаполісів схильні автоматично заносити в розряд «чужих» всіх хто носить форму, будь - то поліцейські або дорожні працівники.

В третьому періоді соціалізації собака включається в дорослу ієрархію, отримує свій перший соціальний ранг. Головне поняття, яке вона засвоює – це поділ всього світу на «своїх» і «чужих». Одночасно виробляється уявлення про те, що існує своя територія (якщо породі взагалі властива територіальність), собака визначає її межі і починає захищати [7].

Отже, соціалізація проходить протягом трьох взаємопов'язаних періодів. Кожен з них має свою цінність для розвитку основних форм поведінки собаки та його особистості.

1.2. Вплив різних факторів на соціалізацію собак

Соціалізація для цуценят є дуже важливою процедурою, яка допомагає їм адаптуватися до оточуючого середовища та стати здоровими та щасливими дорослими собаками.

Починаючи з раннього віку, вони повинні бути ознайомлені з різними людьми, іншими тваринами, звуками, запахами та об'єктами, щоб могли розвиватися та навчатися правильно реагувати на різні ситуації [21].

Слід звернути увагу, що хоч усі цуценята проходять одні й ті самі етапи розвитку, собаки маленьких порід розвиваються швидше і стають дорослими у більш молодому віці, ніж песики великих порід. Це стосується і фізичного розвитку, і статевого, і розумового. Також треба пам'ятати, що цуценя починає навчатись ще до народження, тому умови, в яких жила вагітна мама дуже важливі.

Перші два тижні життя цуценя вважається новонародженим. Воно не бачить і не чує, відчуває лише запах, дотик та смак і може за допомогою передніх лапок підповзати до матері. Малюки не можуть регулювати температуру тіла тому, притискаються до мами, щоб вона зігрівала їх. У 10-14 днів у цуценят відкриваються очі, вони починають чути гучні звуки. Їхні передні лапки стають сильнішими і вони більш активно підповзають до мами. Вона в цей період — головний фактор соціалізації. Якщо цуценя не відчуває мами, воно починає повзати, пищати та крутити головою, шукаючи її. В цей час можна обережно брати цуценя на руки, привчаючи до контакту з людиною. Спілкування з людьми у віці 1-2 тижні сприяє більш швидкому розвитку нервової системи, опануванню різних рухів та простішій соціалізації в майбутньому [31].

Від 2 тижнів починається первинна соціалізація. У цуценят покращується зір та слух, мозок активно розвивається, сприймаючи нову інформацію про світ навколо. Вони вже можуть сидіти, стояти і починають робити перші невпевнені кроки, виляти хвостиком і пробувати гавкати. Спершу це буде тихе гарчання, скавчання, але малюк швидко навчиться видавати «правильні» собачі звуки. Деякі цуценята в цей період бувають досить «балакучими». Через те, що терморегуляція покращується, вони вже не бояться трохи відійти від мами і вивчати предмети неподалік. В цей час соціалізація цуценяти — це спілкування з братами і сестрами. Вони починають активно спілкуватися, гратися, практикують використання соціальних сигналів: виляння хвостиком, гарчання, гавкання, кусання. У цьому віці малюки починають тривожитися не лише через відсутність їжі або холод, але й через розлуку з товаришами, нову обстановку, незнайому людину поруч.

Від 6 до 20 тижнів цуценята перетворюються на активних, веселих та надзвичайно милих песиків, що бігають, грають, пізнають світ і радіють кожній хвилині. Це найбільш значимий період у їх житті. Те, що вони вивчать у ці дні, залишиться з ними на все життя. На цьому етапі надзвичайно важливо починати правильну соціалізацію: знайомити малюка з різними людьми, предметами, звуками, місцями, брати на руки.

Цуценята з 7-8 тижнів дуже активно сприймають інформацію, це найкращий час, щоб почати навчання, а також оптимальний час, щоб обрати їм новий дім. Навчання на ранніх етапах - це навчання поведінки з людьми та іншими домашніми улюбленцями, які вже можуть бути у новому домі, й правила життя у новій оселі. Якщо до трьох місяців цуценята будуть добре соціалізовані, то в майбутньому вони легше сприйматимуть новий досвід та знання, адаптуватимуться до різних ситуацій, не боятимуться нового. В процесі знайомства зі світом навколо та його мешканцями цуценятам знадобиться допомога, оскільки саме з 8-11 тижня починається один з періодів страху, коли собака стає ляклива, і цей страх може закріпитись на все життя. Відчуття захищеності, позитивна увага та допомога дозволять подолати тривожність і успішно продовжити опановувати цей навколишній світ. Слід починати вивчати прості команди та вчити не тільки гратись, а й заспокоюватись. Головне для успішного навчання під час дресирування – іграшки та ласощі[25]. Також у цей час цуценята зазвичай отримують всі необхідні щеплення і можуть виходити на вулицю. Тоді слід починати привчати їх до купання та миття лапок. Оскільки малюки ще розвиваються, їхній організм дуже вразливий, варто уникати довгих прогулянок і великих навантажень, протягів, а також контактів із хворими.

Підлітковий вік цуценят починається з 6 місяців. У цьому віці у собак, як у людей, починаються гормональні зміни, тож через це вони можуть бути більш емоційними, збільшується частота маркувальної поведінки, частота внутрішньо мотивованих дій, наприклад, статеві поведінки, захист території, іграшки чи їжа. У підлітковому віці собаки починають приділяти більше уваги не людям, як раніше, а іншим собакам, вчать спілкуватися із своїм видом та засвоюють

правила поведінки. У цей час більш успішними будуть собаки, які добре соціалізовані — вони закріплюватимуть набуті навички. Цуценята прагнуть до більшої незалежності, тож соціально-дослідницька поведінка стає в пріоритеті, в них загострюється інстинкт дослідника. Варто присвятити значний час навчанню, побудові міцних довірливих стосунків [20].

Дуже важливо, щоб соціалізація була проведена в безпечному середовищі і під наглядом досвідченого тренера або власника собаки, оскільки неправильна соціалізація може призвести до негативних наслідків у майбутньому.

Якщо цуценя звикне до різних людей та тварин на ранніх стадіях свого життя, воно буде менш схильним до агресії та страху, буде краще розуміти, як поводитися в соціальних ситуаціях.

Соціалізація цуценяти — це процес, який потребує часу, терпіння та постійної практики. Ось чинники, які впливають та допомагають знайомитись з навколишнім світом[11, 12]:

- Знайомство цуценяти з різними людьми: дітьми, чоловіками та жінками різного віку та етнічних груп. Це допоможе їм зрозуміти, що різні люди можуть виглядати та поводитися по-різному.
- Дозволити цуценят зустрічатися з іншими собаками, які є дружелюбними. Таким чином, вони навчатимуться комунікувати з іншими тваринами та розуміти їх мову тіла.
- Познайти цуценят з різними звуками та запахами, які можуть зустрічатися в їхньому повсякденному житті, такі як звуки машин, музика та запахи під час прогулянок.
- Дозволити цуценят досліджувати свій навколишній простір та пізнавати різні поверхні, такі як газон, асфальт та килим у квартирі.
- Забезпечити цуценят позитивний досвід взаємодії з іншими людьми та тваринами. Наприклад, під час прогулянок можна дозволити знайомитися з новими людьми та тваринами та приділяти їм увагу.

- Навчити цуценят дисципліні. Вони повинні знати, як правильно поводитися в будь-якій ситуації та розуміти, що від них очікується.
- Нагороджувати цуценят позитивним зворотнім зв'язком, коли вони ведуть себе правильно. Наприклад, хвалити їх, коли вони поведуться дружелюбно з іншими тваринами або виконують команди.
- Навчити цуценят командам та трюкам, які зроблять їх більш слухняними та дисциплінованими. Наприклад, навчити їх сидати, лягати та ходити з повідцем.

Варто забезпечити цуценят добру соціалізацію на протязі всього їхнього життя. Вони повинні зустрічатися з новими людьми, тваринами та стикатись з новими ситуаціями, щоб навчитися адаптуватися до нових обставин.

1.3. Вплив генетики породи на собак

Генетика собаки відіграє значну роль у формуванні і може впливати на поведінку собаки, включаючи особливості породи, темперамент, агресію, лякливність та інтелект.

Різні породи собак вибірково розводилися для певних рис і здібностей, таких як слідкування за стадом, полювання та для охорони. Ці риси часто пов'язані з манерою поведінкою, характерною для цієї породи. Наприклад, пастуші породи, такі як бордер-коллі та австралійські вівчарки, можуть частіше проявляти бажання кусати п'яти, оскільки така поведінка була вкорінена в них поколіннями для роботи з худобою. Подібним чином мисливські породи, такі як бігль і лабрадор-ретривер, можуть бути більш схильні до переслідування дрібних тварин, оскільки їхні предки були виведені для відстеження та полювання на дичину [27, 29].

Ці особливості породи можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, вони роблять певні породи унікальними для виконання конкретних завдань або видів діяльності, таких як обслуговування, реабілітація або пошуково-рятувальні роботи. З іншого боку, ця поведінка може вважатися

небажаною або проблематичною, особливо якщо не відкоригувати її належним чином шляхом дресирування та покращення середовища відповідно до їх потреб.

Темперамент собаки, який відноситься до її загальної вдачі та моделей поведінки, багато в чому визначається генетикою. Деякі собаки від природи більш комунікабельні та доброзичливі, тоді як інші більш обережні або лякливі. Цей темперамент може сильно впливати на те, як собака взаємодіє з іншими тваринами, людьми та навколишнім середовищем [27].

Наприклад, собака з природним впевненим темпераментом може бути більш адаптивним до нових ситуацій, знайомств з новими людьми чи тваринами, як-от терапевтична робота чи собачі виставки. Навпаки, собака з більш інтровертним темпераментом може потребувати додаткової соціалізації та терпіння, щоб допомогти їй почуватися комфортно в нових умовах.

Агресія – це складна поведінка, яка може мати кілька причин, у тому числі генетичну. Деякі породи, такі як пітбулі, ротвейлери та німецькі вівчарки, мають більшу ймовірність прояву агресивної поведінки. Однак важливо відзначити, що генетика є лише одним із багатьох факторів, які можуть сприяти агресії. Вплив навколишнього середовища, включаючи індивідуальне виховання, соціалізацію та дресирування собаки, також може відігравати значну роль у формуванні агресивної поведінки собаки.

Крім того, порода сама по собі не повинна використовуватися як єдиний провісник агресії. Кожна собака є індивідуальною, і є незліченна кількість прикладів доброзичливих і вихованих собак серед порід, які часто сприймаються як агресивні.

Страх — це емоція, на яку може мати вплив генетика. Собаки, які від природи є боязкими або тривожними, можуть бути більш схильними до страху, що може вплинути на те, як вони взаємодіють із навколишнім середовищем, людьми та тваринами в ньому. Наприклад, ляклива собака може частіше проявляти агресію, засновану на страху, або уникати нових ситуацій, що ускладнює знайомство собаки з новим досвідом, людьми чи тваринами [27].

Важливо розпізнати страх собаки та працювати з професійним дресирувальником або біхевіористом, щоб розробити план дії, який допоможе собаці впоратися з тривогою. Це може включати десенсибілізацію, контркондиціонування та інші методи, які можуть допомогти собаці поступово зміцнити впевненість і почуватися більш безпечно в своєму оточенні [27].

На інтелект також може впливати генетика. Деякі породи відомі своїм високим рівнем інтелекту. Прикладами таких порід є бордер-коллі, пуделі та німецькі вівчарки. Ці породи часто вирізняються такими видами діяльності, як слухняність, спритність і нюх. Собаки завдяки своїй здатності швидко вчитися та вирішують поставлені завдання.

Навпаки, мастифам, пекінесам, чау - чау може знадобитися більше часу для вивчення команд і вони можуть бути менш вмотивованими для виконання завдань. Важливо пам'ятати, що інтелект не повинен бути єдиним визначальним фактором цінності собаки або її потенціалу. Ці породи можуть бути люблячими і відданими компаньйонами. Кожна собака має унікальні сильні сторони та якості, які роблять її особливою, незалежно від її інтелектуальних здібностей.

Вплив інтелекту на поведінку собаки може проявлятися різними способами. Більш розумні собаки можуть потребувати додаткової розумової стимуляції та уваги, щоб запобігти нудзі, яка може призвести до деструктивної або проблемної поведінки. Забезпечення іграшками-головками, участь у тренуваннях і отримання можливостей для дослідження можуть допомогти підтримувати розумову стимуляцію та задоволення для розумних собак. [27].

Хоча генетика відіграє значну роль у поведінці собаки, важливо визнати, що фактори навколишнього середовища, соціалізація, навчання та життєвий досвід, також можуть мати значний вплив. Поведінка собаки є результатом взаємодії між її генетичною структурою та навколишнім середовищем [28, 32].

Наприклад, собака, яка генетично схильна бути впевненою та доброзичливою, може стати страшною та агресивною, якщо її неналежним чином соціалізувати або якщо вона пережила травматичний досвід. Подібним

чином собака, яка генетично схильна до лякливості, може стати більш впевненою та комунікабельною завдяки правильній соціалізації та навчанню.

Підсумовуючи, генетика собаки може мати значний вплив на її поведінку, впливаючи на характеристики породи, темперамент, агресію, лякливість та інтелект. Визнаючи роль, яку відіграє генетика в поведінці собак, власники можуть краще розуміти своїх домашніх тварин і вживати заходів, щоб допомогти їм вести щасливе та здорове життя.

Отже, соціалізація – це важливий етап у житті тварини. Це навчання собаки адекватної взаємодії з навколишнім світом. Вона допомагає уникнути проблемної поведінки в майбутньому, таких як агресія, страхи та несоціальна поведінка. Водночас, слід зазначити, що генетика породи відіграє значну роль у формуванні майбутнього характеру та реакцій собаки.

РОЗДІЛ 2

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Характеристика бази практики

Львівський кінологічний центр ДОК! Собака – це Друг. Охоронець. Компаньйон! Кінологічний центр знаходиться у місті Львів, вулиця Сяйво, 12.

Одна з цілей кінологічного клубу полягає у збереженні та збагаченні генофонду чистопородних собак, що є національним надбанням. Це досягається шляхом науково обґрунтованого племінного розведення з урахуванням досвіду Міжнародної Кінологічної Федерації та вітчизняних традицій собаківництва. В Україні діють основні всеукраїнські громадські організації «Кінологічна спілка України» та «Кінологічний клуб України», які мають власний статут, яким керується кінологічний центр «ДОК» [8].

Кінологічний центр надає такі послуги:

- група виховання цуценят;
- курс "Собака компаньйон";
- соціалізація та побутова слухняність для собак різних порід;
- трюкова дресура і фітнес з професійними кінологами Львова;
- спортивні види дресирування (раллі, обідієнс, ноузворк, аджиліті);
- курси слухняності для маленьких порід собак;
- підготовка собак до виставок(рингова підготовка);
- корекція поведінки собаки;
- дресмайданчики, дзеркальний зал;
- консультації господарів собак, враховуючі індивідуальність породи.

Кінологічний центр поширює інформацію про свою діяльність за допомогою соціальних мереж.

Кінологічний центр "ДОК" пишається своїми кваліфікованими спеціалістами та має повний спектр необхідного обладнання для ефективних

тренувань собак. Крім того, центр постійно відстежує новітні тенденції та передові методи дресирування. (Додаток А)

2.2. Методи та прийоми дресирування

Дресирування собак – це процес формування умовних рефлексів та навичок за допомогою цілеспрямованого впливу різних подразників. Класифікація методів дресирування базується на типі використовуваного подразника та способі його застосування. Серед головних підходів у дресируванні виділяють: заохочення ласощами(Додаток Б), механічний вплив(Додаток Б.1.), комбінований метод, навчання через наслідування, метод наведення та ігровий спосіб з використанням апорту [5].

Смакозаохочувальний метод базується на використанні їжі для формування умовних рефлексів у собак. Собаки, навчені за допомогою цього методу, демонструють високу мотивацію до пошуку. Суть полягає в тому, що собаку стимулюють виконувати потрібні дії, використовуючи ласощі, а потім винагороджують за правильну реакцію [4, 16, 17].

Переваги методу:

- Метод особливо ефективний для собак з сильною харчовою мотивацією, але може бути застосований і для інших собак.
- Найкраще, коли собака трохи голодний або через 3-4 години після їжі.
- Умовні рефлекси, сформовані за допомогою їжі, швидко виробляються і добре зберігаються.
- Метод сприяє швидкому встановленню та підтримці міцного зв'язку між дресирувальником і собакою.
- Харчові заохочення підтримують активність собаки протягом усього тренування, навіть коли вона втомлена.

Недоліки методу:

- Не всі умовні рефлексі і складні навички можна сформувати за допомогою їжі.
- У ситого собаки умовні рефлексі виробляються повільно або зовсім не виробляються.
- Навички, набуті за допомогою їжі, не завжди виконуються бездоганно, особливо у складних або відволікаючих умовах.
- Відмова від ласощів і перехід на вербальні заохочення може послабити зв'язок між дресирувальником і собакою, а також знизити її активність і точність виконання команд.

Важливо враховувати індивідуальні особливості собаки, її харчові переваги та стан ситості. Також необхідно поступово зменшувати використання ласощів і переходити на інші види заохочень.

Механічний метод використовує фізичний вплив, як примусовий, так і заохочувальний, для формування необхідних навичок у собаки. Більшість базових та спеціалізованих команд навчаються саме за допомогою цього методу [4, 16, 17].

Особливості:

- Фізичний вплив сторонньої людини часто викликає у собаки захисну реакцію, яка використовується для формування спеціальних навичок.
- Легкі фізичні дії дресирувальника, такі як погладжування або поплескування, заспокоюють собаку і використовуються як заохочення.

Переваги:

- Навички, сформовані за допомогою цього методу, є міцними і довготривалими.
- Собака демонструє безвідмовне виконання команд у будь-яких умовах.

Недоліки:

- Формування деяких навичок може займати більше часу.

- Фізичний вплив може викликати у собаки пасивність, пригніченість, обережність або навіть страх, що негативно впливає на подальше дресирування.
- Часте використання фізичного впливу може призвести до недовіри собаки до дресирувальника і послабити їхній зв'язок.

Важливо розуміти, що механічний метод, хоч і показує високу ефективність, потребує від дресирувальника високого рівня професіоналізму, та розуміння психології собаки. Неправильне застосування механічного методу, може завдати шкоди психіці тварини.

Контрастний метод поєднує в собі переваги механічного та смакозаохочувального методів, вважаючись одним із ключових у дресируванні. Суть полягає в тому, що команда (умовний подразник) підкріплюється фізичним впливом (механічний подразник), а за правильне виконання собака отримує ласощі [4, 16, 17].

Наприклад, при навчанні команди "Сидіти" спочатку застосовується натискання на поперек собаки (фізичний вплив), а після того, як собака сідає, її заохочують ласощами. У цьому випадку використовуються протилежні за своєю природою подразники: фізичний (може бути неприємним) та харчовий (приємний).

Переваги:

- Швидке формування навичок завдяки поєднанню різних типів подразників.
- Собака демонструє чітку та енергійну реакцію на команди.
- Зберігається активність собаки та міцний зв'язок з дресирувальником.

Недоліки:

- Можливе виникнення конфлікту між захисними та харчовими рефлексами, що може призвести до стресу або небажаних наслідків.
- Необхідність ретельного підбору та дозування подразників з урахуванням індивідуальних особливостей собаки.

Контрастний метод вимагає від дресирувальника досвіду та глибокого розуміння поведінки собаки. Неправильне застосування може призвести до негативних наслідків, тому важливо використовувати цей метод з обережністю та увагою до реакцій тварини.

Наслідувальний метод використовує природну схильність собак до наслідування дій інших тварин або людей. Він часто застосовується як допоміжний метод, особливо під час навчання цуценят та молодих собак [4, 16, 17].

Особливості:

- Собаки мають сильний інстинкт наслідування, що проявляється, наприклад, у груповому гавкоті.
- За допомогою наслідування можна навчити собаку різним командам, таким як подолання перешкод, подача голосу, повзання та навіть робота по сліду.
- Ефективність наслідування залежить від віку та характеру собаки. Цуценята та молоді собаки часто навчаються, наслідуючи матір та дорослих собак.
- Деякі собаки швидко навчаються за допомогою цього методу.

Недоліки:

- Наслідувальне дресирування не дозволяє сформувати всі необхідні навички.

Наслідувальний метод особливо корисний на ранніх етапах дресирування, коли цуценята ще не готові до складних команд. Він дозволяє створити позитивний досвід навчання та зміцнити зв'язок між собакою та дресирувальником.

Метод **наштовхування** полягає в тому, щоб спонукати собаку до виконання певних дій, створюючи умови, які викликають потрібну поведінку за допомогою комплексу стимулів. Навички, сформовані таким чином, відрізняються високою активністю та швидкістю виконання, але не завжди є

абсолютно надійними. Цей метод рекомендується використовувати як допоміжний, у поєднанні з іншими методами дресирування [4, 16, 17].

Дресирувальник повинен вміти використовувати переваги та недоліки кожного методу, враховуючи індивідуальні особливості собаки та необхідні навички. Хоча одну й ту саму вмілість можна виробити різними шляхами, для кожної конкретної навички існує найбільш ефективний метод і науково обґрунтований спосіб формування умовного рефлексу та потрібної навички.

Ігровий метод (апортування) використовує природне прагнення собаки до полювання, застосовуючи предмети, які вона любить приносити, як стимул для навчання. Це можуть бути спеціальні апортувальні предмети або інші речі, що викликають у собаки бажання їх принести. Заохоченням служить той самий предмет, який собака отримує або їй дозволяють взяти в зуби [4, 16, 17].

Переваги методу:

- Собака демонструє високу активність та зацікавленість у процесі навчання.
- Цей метод ефективний для формування багатьох базових та спеціалізованих навичок.
- Навантаження на нервову систему собаки мінімальне.

Недоліки методу:

- Метод не підходить для собак з недостатньо розвиненим інстинктом принесення предметів.

Щоб обрати методику дресирування для собаки потрібно, дивитись за її станом нервової системи, щоб методи котрі не підходять для тої чи іншої собаки не наносили шкоду її психологічному стану. Треба звертати увагу на вік, стать та особливості породи, знати індивідуальні якості і психологію собак, надати правильну соціалізацію у побуті і серед подразників.

Вік собаки – ключовий фактор у дресируванні. Молоді собаки, з їхньою нестабільною нервовою системою, часто полохливі, тому потребують м'якого підходу. Старі ж собаки, з усталеними шкідливими звичками, важко піддаються

навчанню. Оптимальний вік для дресирування – 1-2 роки. Під час практики група складалася з цуценят віком від 3,5 до 8 місяців.

Для молодих собак ефективні механічні методи, але важливо обережно формувати витримку та усувати небажану поведінку. Собак, які вже проходили навчання, дресирувати складніше, адже важко змінити сформовані рефлекси.

Стать собаки також впливає на процес. Суки, як правило, краще навчалися, але їхня нервова система може бути слабшою, а фізіологічні цикли (тічка, вагітність) – вносити корективи.

Умови проживання собаки формують її характер, тому їх також необхідно враховувати [4, 16, 17].

Отже, для максимальної ефективності дресирування собак варто вибирати методи відповідно до типу вищої нервової діяльності, віку, статі, особливості породи та умов життя. Правильне дресирування – запорука успішної роботи з собакою в майбутньому.

2.3 Методика і техніка вироблення навичок у собак

Основна мета дресирування собак – домогтися можливості керувати їх поведінкою. Головний принцип дресирування в кінологічному центрі «ДОК» базується на основі: «від простого до складного». Кожне нове ускладнення в прийом дресирування вводиться поступово. Кожне нове заняття будується згідно з планом з урахуванням індивідуальних особливостей поведінки кожного собаки.

Хороший контакт дресирувальника з собакою є однією із головних умов успішного дресирування. Встановлення контакту виробляє у собаки умовні рефлекси на голос, зовнішній вигляд, особливості руху дресирувальника та його індивідуальний запах. Під час привчання собаки до дресирувальника основним безумовним подразником є їжа, ласощі. Важливе значення мають прогулянки із собакою і правильний регулярний догляд за ним. При закріпленні собаки за дресирувальником він має знати кличку

собаки, з'ясувати характерні особливості поведінки, ставлення до сторонніх осіб та інших тварин.

Кличка собаки. Кличка – це звуковий сигнал, який використовується завжди, коли потрібно привернути її увагу. Для клички необхідно використовувати коротке слово. Для цього кожний раз при наближенні до собаки ласкавою інтонацією вимовляється нова кличка, потім пропонується їжа, ласощі. Вимовляння клички з даванням ласощів можна повторити двічі при кожному підході до собаки. Згодом, коли у собаки сформується умовний рефлекс на ім'я, заохочення ласощами замінюється погладжуванням і словесною похвалою "Добре" [13].

Команда «Сидіти» виробляє в собаки стійку навичку безвідмовно сідати за командою дресирувальника голосом або жестом (швидке підняття правої руки вперед, трохи вище плеча, долонею від себе).

Собака стоїть ліворуч від дресирувальника й утримується на короткому повідці (20-25 см від нашійника). Кільце нашійника повернуте догори. Дресирувальник бере ласощі в праву руку й стає перед собакою, в наказовій інтонації дає команду "Сидіти", підносить руку з ласощами до морди собаки, даючи йому обнюхати, а потім плавно підіймає руку над головою собаки й відводить у напрямку до холки. Прагнучи отримати ласощі, собака піднімає голову та тягнеться вперед. Оскільки повідець не дає йому стрибнути, він поступово приймає сидяче положення. Коли собака сідає, дресирувальник одразу ж винагороджує його смаколикком, ласкавим погладжуванням і підбадьорливою командою "Добре!" [18, 24].

Команда «Гуляй» використовується як відпочинок для розгальмування нервової системи. Собаці, який знаходиться на довгому повідці біля дресирувальника, подається команда голосом "Гуляй" і жест підняття правої чи лівої руки в сторону бажаного руху собаки. Дресирувальник пробігає з собакою невелику відстань у 5-10 метрів, знову промовляючи команди "Гуляй" та "Добре". Зробивши пробіжку, необхідно надати собаці можливість вільно погуляти, не знімаючи з нього повідця.

Прийом необхідно повторювати на одному занятті 3-4 рази з інтервалом у 5-10 хвилин. У собаки виробляється стійка навичка й він по команді дресирувальника буде переходити у вільний стан, який називається вигулом [4].

Команда «До мене» виробляє у собаки навички безвідмовного підходу до дресирувальника за командою голосом або жестом з різної відстані й положення. У перші дні дресирування навичку виробляють використовуючи перебування собаки у вільному стані. Собака перебуває на довгому повідку (5-10 метрів) від дресирувальника. Він називає кличку собаки, звертаючи його увагу на свої дії. Щойно собака зверне увагу, дресирувальник голосно подає команду "До мене" і легенько підтягує її до себе за допомогою повідця. При підході собаки дресирувальник правою рукою бере собаку зашийник та без команди механікою садить. Подається команда "Добре", даються ласощі або проводиться заохочення механікою [4].

Команда «Поруч» виробляє в собаки стійку навичку безвідмовного руху поруч із дресирувальником по команді голосом і жестом. Початкові заняття проводяться в умовах із незначною кількістю відволікаючих подразників. Ділянка місцевості повинна бути рівною, без високої рослинності, рівчаків, ровів, які б заважали рухові.

Вигулявши собаку 10-15 хвилин, дресирувальник розпочинає заняття. Для цього бере собаку на короткий поводок (20-30 см від шийника). Вимовляє кличку собаки, подає команду голосом "Поруч", робить ривок повідком уперед, примушуючи собаку йти біля лівої ноги. Таке положення надає можливість дресирувальнику спостерігати за поведінкою собаки та полегшує керування ним під час руху. На перших заняттях собака, звичайно, відволікається, відстає або забігає вперед і вбік. У подібних ситуаціях дресирувальник знову чітко вимовляє команду "Поруч" і робить різкий рух повідцем. Як тільки собака приймає правильне положення біля лівої ноги, він подає команду голосом "Добре", дає ласощі й погладжує собаку [18].

Не підбір із землі. Команда виробляє в собаки стійку навичку відмови від корму, який дає стороння особа та корму, знайденого на місцевості, ця навичка є життєвоважливою для собаки. Заняття з вироблення навички необхідно починати через 3-4 години після годування собак. Дресирувальник розсипає їжу. Бере собаку на короткий поводок та прогулюється біля неї. При спробі собаки підняти смаколик, дресирувальник подає в суворому тоні команду "Фу", робить ривок повідком і не допускає собаку до їжі, подає команду "Сидіти". Через 20-30 секунд очікування дресирувальник дає дозвіл на їжу.

Команда «морда» використовується для знайомства та привчання собаки до намордника. Для вивчення навички собаці дають ознайомитись з предметом, понюхати його. Після цього ласощі кладуть у намордник не одягаючи його. Наступним етапом після звикання є короткочасне одягання з поступовим збільшенням часу. Для закріплення результату варто проводити тренування кілька разів на день та одягати його під час коротких прогулянок, походів до ветеринара тощо.

Команда «місце» виробляє в собаки стійку навичку по першій команді дресирувальника повертатися на позначене місце і знаходитися там до наступної команди. Початкове навчання команді "Місце" відбувається у спокійній обстановці без відволікаючих факторів.

Поклавши на певному місці знайомий для собаки предмет, дресирувальник підводить собаку до цього предмета й подає команду голосом "Місце", "Сидіти". Відходить від собаки на декілька кроків і спостерігає за собакою, попереджуючи сходження собаки з місця. З відстані 5-7 кроків декілька разів командами голосом примушує собаку лягти, сісти, встати й підзиває собаку до себе. Під час підходу дресирувальник заохочує собаку, а через 20-30 секунд озвучує команду "Місце", супроводжуючи її жестом руки в бік відповідного місця. Легкими рухами повідця дресирувальник направляє собаку до вказаного місця, спонукає її сісти або

лягти, винагороджує ласощами, погладженням і словесною похвалою "Добре", а потім відходить на 5-7 кроків.

Якщо собака самовільно залишає своє місце, дресирувальник суворим голосом повторює команду "Місце", підкріплює її різким рухом повідця та повертає собаку назад [18].

Отже, навчений собака – запорука гармонійного співіснування з власником. Дресирування робить повсякдення легшим, зміцнює їхній зв'язок, допомагає собаці усвідомити дозволене та заборонене, забезпечуючи безпеку як для неї, так і для оточення. Крім того, воно розвиває самоконтроль та дисципліну.

РОЗДІЛ 3

РЕЗУЛЬТАТИ ВЛАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1. Характеристика групи під час дресирування

У кінологічному центрі пройшла підготовка групи, яка складалася з різних порід собак, різного віку. Під час мого дослідження були представлені такі породи: німецька вівчарка Сімба (6 місяців), йоркширський тер'єр Емір (3,5 місяця), померанський шпіц Бепсі (4 місяця), український хорт Асканія (3,5 місяця) та карликовий пінчер Баді (8 місяців).

Серед них однією з найбільш впізнаваних була німецька вівчарка. Сімба характеризувалася стриманістю, вірністю господарю, гнучким розумом, гарним екстер'єром. Представник службової породи з міцним типом конституції. За результатами моїх спостережень вона мала стриману, але сміливу поведінку, швидко сприймала інформацію з навколишнього середовища, що полегшувало подальше формування умовних рефлексів. Цуценя не виявляло страху до незнайомих та сторонніх подразників, була слухняною. Демонструвала спокій, допитливість та дружелюбність.

Йоркширський тер'єр Емір характеризувався відмінним характером, кмітливістю, надзвичайною сміливістю, гарним екстер'єром. Мисливська порода з сухим типом конституції. За моїми спостереженнями він був прив'язаний до своєї господарки, активний, грайливий, мав веселий та добрий характер. Легко піддавався дресируванню, був дуже товариським до оточуючих.

Померанський шпіц Бепсі - це жвава та місцями занадто енергійна собака, дуже віддана своїй господарці. Декоративна порода з сухим типом конституції. За моїми спостереженнями вона дуже уважна, пильна, легко піддавалася дресурі, була дуже грайливою та привертала до себе увагу гавкотом чим відволікала інших собак та не відрізнялася сильним терпінням.

Український хорт Асканія - мисливська порода з сухим типом конституції. За моїми спостереженнями мала дружелюбний та стриманий характер. Легко

навчалася, демонструвала гарне виконання команд. Вживалася з іншими собаками, не проявляючи до них великого інтересу.

Карликовий пінчер Баді незважаючи на свій малий розмір, мав яскраво виражений темперамент. Декоративна порода з сухим типом конституції. За моїми спостереженнями це енергійна та надзвичайно віддана собака. Баді дуже розумний, кмітливий та легко піддавався дресируванню. Хоча через помилки господарки та дресирувальника проявляв страх та впертість щодо виконання певних команд.

3.2. Знайомство та клички

Почалися заняття зі знайомства собак з навколишнім середовищем, подразниками, які оточували тварин, та іншими цуценятами. Кожна порода собаки була унікальна, реакція у них теж була різна за своєю інтенсивністю, відповідно до фізичних та психологічних потреб. Здебільшого, перше знайомство було жвавим із зацікавленістю.

Встановлення хорошого контакту дресирувальника з собакою був однією з головних умов успішного навчання. Вироблення у цуценяти умовних рефлексів на голос, зовнішній вигляд, особливості руху дресирувальника та його індивідуальний запах допомагають у якісному дресируванні.

Під час привчання собаки до дресирувальника основним безумовним подразником була їжа, ласощі.

Швидкість встановлення правильних взаємовідносин дресирувальника та собаки багато в чому залежало від підходу до собаки вперше, тобто від першого знайомства. Тому кінолог проявляв сміливість, одночасно обережність і готовність до будь-яких несподіванок у поведінці собаки.

Підійшовши до собаки, дресирувальник вимовляв кличку, підкріплюючи цю дію ласощами. Якщо собака брала ласощі одразу, поводячи себе довірливо та ласкаво, її виводили на прогулянку на короткому повідці.

Йоркширський тер'єр не сприймав кличку одразу відволікаючись на інші подразники: на повідець, голубів, машини, людей тощо. На засвоєння не знадобилося багато часу.

Померанський шпіц активно відволікався на інших собак. Занадто ласкаве поводження від господарки під час дресирування знижувало дисциплінованість собаки, через що більшу частину часу собака не звертала уваги на тренування. Засвоєння клички відбулось під час другого заняття.

Німецька вівчарка поводила себе занадто активно, відволікалася на інших собак та деколи проявляла агресію до них. На засвоєння клички пішло все заняття.

Український хорт через надлишок енергії була неймовірно, майже некеровано активною. Відволікалася на інші подразники, найчастіше на інших собак. Засвоїла кличку швидко, протягом 15 хвилин.

Карликовий пінчер тримався господарки, при наближенні інших собак проявляв агресію через страх. На засвоєння клички знадобилося все заняття.

3.3. Команда «Сидіти»

Навичка сидати є основним та початковим положенням собаки для подальшого дресирування. Вона дисциплінує собаку та виробляє безвідмовність при наявності відволікань. Команда у більшості випадків вироблялася за допомогою механічного методу, лише у деяких використовувався смакозаохочувальний. На повне засвоєння команди потрібно було три заняття. Під час цього цуценята повинні були бути в помірно голодному стані аби реагувати на харчовий подразник. Навичка вважається виробленою, якщо собака безвідмовно сідає по першому сигналу власника з будь – якого положення та з великої відстані проявляючи витримку не менше 5 хвилин.

Йоркширський тер'єр під час першого тренування цієї навички та з використанням механічного методу дресирування виконував команду, але з невеликою затримкою. Протягом другого та третього заняття засвоїв команду.

Померанський шпіц мав проблеми під час вивчення навички, мав активну поведінку через занадто лагідне і грайливе ставлення господарки. Плутав команду зі своєю кличкою, сідаючи на ім'я. Засвоїв команду на кінцевому занятті з цією навичкою, застосувавши при цьому смакозаохочувальний метод.

Так як, у німецької вівчарки ця навичка уже була вироблена. Протягом занять покращувалась лише її витримка. Собака на другому занятті виконувала команду досконало.

Український хорт через завелику кількість повторів команди до підкріплення мав проблеми із її засвоєнням. Після невдалого використання смакозаохочувального методу більш вдало використовувався механічний. Команда була удосконалена до відповідних вимог під кінець третього заняття з цією навичкою.

Карликовий пінчер мав найбільші проблеми в засвоєнні цієї команди через страх і через агресію. Також вплинуло несвоєчасне виправлення неправильного положення тіла під час навчання. Механічний метод дресирування категорично не підійшов. Команда засвоїлася на мінімальному рівні тільки під кінець усіх занять.

3.4. Команда «Гуляй»

Команда надає собаці відпочинок для розгальмування нервової системи.

Навичка виробляється через прагнення собаки до вільного стану, а також виникаючі внутрішні подразники: стомлення нервової та м'язової системи, переповнення сечового міхура, прямої кишки. Метод дресирування використовувався наслідувальний.

Протягом одного заняття навичка повторювалась 3-4 рази з інтервалом у 5-10 хвилин. Залежно від вироблення первинних навичок правила ускладнювались. Цуценята гуляли все далі від дресирувальника та збільшувався час перебування у вільному стані. Під час роботи важливо було не перевантажити цуценя, що могло спричинити його виснаження.

Йоркширський тер'єр команду виконував, але під час вільного стану у деяких випадках був зосереджений на господарці, на інших собак у цей час майже не реагував. На засвоєння команди знадобилося не більше декількох повторень.

Померанський шпіц до і після переходу у вільний стан звертав увагу на інших собак, не чуючи команди та не звертаючи уваги на господарку. На засвоєння команди знадобилося 2 заняття.

Німецька вівчарка не виконувала команди через помилку господаря, а саме, гучні команди, що обмежували вільний стан та через виконання команди лише з того самого положення щоразу. Після виправлення помилок на другому занятті команда виконувалась вдало.

Український хорт через нервовий стан господарки та сильний натяг повідця, що обмежував вільні рухи собаки, не виконував команди відповідно до вимог. Після перерви та виправлення помилок засвоїв команду наприкінці другого заняття.

Карликовий пінчер під час вивчення команди проявляв агресію до інших собак через страх. Для засвоєння команди знадобилося додаткове індивідуальне заняття.

3.5. Команда «До мене!»

Метою навички є безвідмовний підхід до дресирувальника з різної відстані та положення. Використовувався найбільш поширений для цуценят при роботі з цією навичкою - контрастний метод. Він допомагав виробити чітке виконання команди «До мене!». За одне заняття команду повторювали 4 – 5 разів.

Залежно від вироблення первинних навичок, вправи ускладнювались. Цуценят відпускали гуляти все далі від дресирувальника, збільшуючи час перебування у вільному стані, але не зловживаючи ускладненням завдання. Вправа завершувалась положенням сидячи. (Додаток В)

Йоркширський тер'єр через помилку господарки не переходив в сидяче положення в кінці команди та поводився занадто збуджено. На освоєння команди вистарчило одного заняття.

Померанський шпіц відволікався на інші подразники через недостатньо активне прикликання. На виправлення та засвоєння команди пішло два заняття.

Німецька вівчарка мала занадто малу витримку через прикликання лише з сидячого положення. На виправлення та засвоєння навички пішло два заняття.

Український хорт не виконувала команду спочатку через застосування занадто сильних механічних подразників, які гальмували реакцію. На виправлення знадобилося два заняття.

Карликовий пінчер через занадто голосну вимову клички підходив до господарки через кличку, а не через команду, що призвело до небажаного зв'язку. На виправлення ,окрім основних занять, знадобилася індивідуальна робота.

3.6. Команда «Поруч»

Мета команди виробити в собаки стійку навичку безвідмовного руху поруч з дресирувальником за допомогою команди. Методи дресирування застосовувалися контрастний та механічний. Першопочатковий умовний рефлекс виробився протягом 3 – 5 занять. Після цього на наступних заняттях вводились ускладнення, а саме змінювався темп та напрямок руху. Рух у швидкому темпі – бігом, кроком і в повільному темпі, аж до зупинки поруч із дресирувальником.(Додаток В.1.) Також для ускладнення завдання заняття проводились в різний час доби та при різній погоді.

Йоркширський тер'єр команду виконував одразу, але поводив себе занадто збуджено. Щоб збільшити складність та зменшити збудливість, знадобилося одне заняття. Повністю освоїв команду за три заняття.

Померанський шпіц поводив себе занадто активно, відволікався на подразники, найчастіше на інших собак. На виправлення та мінімально

допустиме виконання команди знадобилося два заняття. На повне освоєння – чотири заняття.

Німецька вівчарка одразу виконувала команду, тому команда вивчалася з початку з ускладненнями. Без повідця цуценя відволікалося на інших собак. На завершення команди знадобилося три повних заняття.

Український хорт через занадто натягнутий повідець та туго затягнутий ошийник мала проблеми з командою після введення ускладнень, відволікалася на інші подразники та собак, не звертала увагу на господарку. На виправлення та повне засвоєння команди знадобилося чотири заняття.

Карликовий пінкер виконував команду одразу, включно з ускладненнями.

3.7. Навичка «Не підбір з землі»

Мета вироблення навички - відмова від корму знайденого на місцевості. Головним методом дресирування тут виступав механічний. Заняття з вироблення навички починали через 3 – 4 години після годування собак. Виробленню цієї навички допомагало щоденне дотримання наступних умов:

- кількість їжі та її калорійність повинні відповідати необхідній нормі в залежності від навантаження;

- під час годування заборонялося розвивати у собаки жадібність до їжі.

Після вироблення у собак первісної навички відмови від їжі вводились ускладнення:

- заняття проводились на різних територіях та у різний час доби;
- використовувались різноманітні види їжі;
- навичка вивчалася без повідця.

Йоркширський тер'єр через занадто слабкий безумовний подразник не реагував на команду та на господарку. Після виправлення на освоєння команди знадобилося два заняття.

Померанський шпіц через дозвіл їсти їжу, яка впала з рук, виробляв навичку довше. Після вирішення проблеми на освоєння знадобилося три заняття.

Німецька вівчарка через використання однієї і тієї ж самої їжі звик не підбирати лише певний смаколик, що затримало визначення проблеми та її вирішення. На виправлення та правильне освоєння команди знадобилося три заняття.

Український хорт через використання занадто сильного безумовного подразника підбирав їжу, коли був без повідця, не реагуючи на команду, внаслідок чого безвідмовна навичка не виробилася. На виправлення знадобилося додаткове заняття, окрім основних з групою.

Карликовий пінчер через неправильне використання безумовного подразника(занадто слабе відтягнення повідцем) не реагував на нього. На виправлення і освоєння команди знадобилося три заняття.

3.8. Команда «Морда»

Мета команди - привчити собаку до використання намордника. Методи дресирування застосовувалися - механічний та харчовий. Тренування ускладнювались, коли цуценята самі занурювали морди в намордники. Намордник застібався. Якщо собака виявляла опір, у намордник клали смаколик. Якщо собака продовжував знімати намордник, цуценя відволікали грою, бігом тощо. З кожним заняттям час знаходження в наморднику збільшували на 5 - 10 хвилин і далі до необхідного часу.

Йоркширський тер'єр після ознайомлення з намордником не виявляв страху під час тривалого носіння.

Померанський шпіц після ознайомлення з намордником не пручався під час тривалого носіння.

Німецька вівчарка після ознайомлення з намордником не боялась під час тривалого носіння.

Український хорт через занадто натягнутий повідець під час прогулянок в наморднику виявляла занепокоєння. На виправлення і освоєння намордника пішло два заняття.

Карликовий пінчер під час підготовчого етапу виявляв страх та агресію через неправильне знайомство з намордником та сильні механічні подразники. На виправлення та освоєння знадобилося, окрім основних занять, індивідуальні.

3.9. Команда «Місце»

Мета команди: виробити у собаки навичку по першій команді дресирувальника повертатися на місце і знаходитись там до наступної команди.(Додаток В. 2.) Методи дресирування використовувалися контрастний та механічний.

Першопочатковий умовний рефлекс виробився протягом 3-5 занять. На кожному занятті прийом повторювали до 10 разів. Умовний рефлекс вважався виробленим, якщо собака по команді дресирувальника з відстані 3-4 метрів швидко поверталася до визначеного місця і самостійно займала попереднє положення.

Йоркширський тер'єр виконував команду протягом двох та п'яти секунд, з поступовим збільшенням витримки. Через три заняття витримка зросла до бажаних п'ятнадцяти секунд.

Померанський шпіц виявляв занадто велику активність та малу витримку. Через вироблення рефлексу за наявності сторонніх подразників постійно відволікався. На вироблення навички знадобилося чотири індивідуальних заняття.

Німецька вівчарка виконувала команду протягом двох секунд та п'яти секунд. Більша кількість часу виявилась завеликою, собака залишала місце, відволікалася. Через постійну зміну господарів під час дресирування команда не засвоїлась на бажаному рівні.

Український хорт виконував команду без проблем, з поступовим ускладненням, ідеально виконував команду на третьому занятті.

Карликовий пінчер через застосування сильних механічних подразників при поверненні собаки на місце, виявляв страх та відволікався на інші подразники. На виправлення та удосконалення команди пішло п'ять занять.

Таким чином, соціалізація собаки є складним процесом, на який впливає поєднання генетичних факторів, раннього та подальшого досвіду, навчання та впливу навколишнього середовища.

Правильне навчання допомагає собаці розуміти правила поведінки та впевнено почуватися в різних соціальних ситуаціях.

Кожному собаці необхідний індивідуальний підхід. Фізичний, психологічний та емоційний стан собаки може впливати на її здатність та бажання соціалізуватися.

Рання позитивна взаємодія з навколишнім світом добре впливає на соціалізацію.

Породи собак можуть мати генетичну схильність до більш товариської або обережної поведінки. Індивідуальний темперамент також відіграє важливу роль.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ

Охорона праці в кінологічних клубах регулюється загальним законодавством України про охорону праці, а також внутрішніми документами самих клубу.

Основні законодавчі акти України у сфері охорони праці:

- Закон України "Про охорону праці". Це основний закон, який визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони праці [15].
- Кодекс законів про працю України: Містить положення щодо трудових відносин, включаючи питання безпеки та гігієни праці.
- Нормативно-правові акти з охорони праці: Це різноманітні правила, норми, стандарти, інструкції та інші документи, які деталізують вимоги законодавства щодо безпечних умов праці [14].

Які аспекти охорони праці можуть бути актуальними для кінологічних клубів:

Безпека при роботі з тваринами: Правила поводження з собаками, запобігання укусам та іншим травмам.

Безпека при проведенні тренувань та виходу собак: Вибір безпечних місць, використання відповідного спорядження.

Гігієна та санітарія: Утримання приміщень та території в належному стані, профілактика захворювань.

Електробезпека: Безпечне використання електрообладнання.

Пожежна безпека: Заходи щодо запобігання пожежам та дії у разі їх виникнення.

Надання першої допомоги: Наявність аптечки та навченого персоналу.

Проведення інструктажів з охорони праці: Ознайомлення працівників та членів клубу з правилами безпеки.

Під час підготовки собак необхідно дотримуватися таких заходів безпеки:

- 1) Перед початком кожного заняття всі учасники повинні пройти інструктаж щодо безпечної взаємодії з собаками.
- 2) На територію, де перебувають собаки, заборонено заходити стороннім особам.
- 3) У місцях для тренувань не допускається присутність сторонніх собак.
- 4) Під час роботи кінолога ворота та хвіртки території з собаками мають бути постійно зачинені.
- 5) Під час тренувань необхідно витримувати безпечну відстань та інтервали між собаками.
- 6) Слід своєчасно запобігати агресивній поведінці собаки, постійно спостерігаючи за нею та попереджаючи небажані дії.
- 7) Перед використанням перешкод необхідно переконатися в їхній справності та відсутності гострих предметів на землі.
- 8) Ласощі слід давати, тримаючи їх на відкритій долоні.
- 9) Собакам не можна дозволяти підбирати їжу з землі або пити з невідомих джерел.
- 10) Собаки під час занять повинні перебувати на такій відстані, щоб унеможливити їхній фізичний контакт.
- 11) Необхідно використовувати справне спорядження, яке відповідає розміру собаки.
- 12) Забороняється бити собак, тягнути їх у різні боки або хапати за шию.
- 13) Не слід формувати у собак небажані умовні рефлекси, які можуть призвести до травм власника або самої собаки в майбутньому.
- 14) Кінолог повинен бути рішучим, вимогливим, наполегливим, терплячим та обережним у поводженні з собакою.

Правила особистої гігієни

- 1) Не допускайте, щоб собака лизала ваші руки та обличчя.
- 2) Не використовуйте свій посуд для годування та напування собаки.
- 3) Для догляду за собакою використовуйте окремі предмети (гребінець, серветки тощо), не застосовуйте власні.

4) Під час догляду за собакою та підготовки до занять не їжте, не пийте та не куріть.

5) Після кожного контакту з собакою обов'язково мийте руки з милом.

6) Регулярно проводьте дезінфекцію території та приміщень з метою профілактики або за необхідності.

7) Утримуйте в чистоті спорядження, інвентар та предмети для догляду за собаками, забезпечуйте їх провітрювання та регулярно очищайте механічно, мийте та дезінфікуйте.

8) Перед початком занять уважно оглядайте собак.

Таким чином, дотримуючись правил особистої гігієни та заходів безпеки під час підготовки собак це запорука здоров'я та безпеки не тільки самого спеціаліста – кінолога, а й собаки, вірного друга та захисника.

ВИСНОВКИ

1. Соціалізація та дресирування є невід'ємними складовими виховання собаки, що визначають її здатність адаптуватися до навколишнього світу та взаємодіяти з ним. Рання та якісна соціалізація закладає фундамент для формування врівноваженої психіки, допомагаючи уникнути таких проблем, як необґрунтована агресія, надмірна полохливість чи асоціальна поведінка. Водночас, важливо пам'ятати про вплив генетичних особливостей породи, які можуть зумовлювати певні схильності в характері та реакціях собаки.

2. Процес навчання, або дресирування, є запорукою комфортного співжиття собаки та її власника. Він не лише полегшує повсякденні ситуації, але й зміцнює емоційний зв'язок між ними, сприяє розумінню дозволених і заборонених дій, а також гарантує безпеку як для самої тварини, так і для оточуючих. Розвиток самоконтролю та дисципліни, що є результатом дресирування, робить собаку більш керованою та передбачуваною.

3. Соціалізація є багатогранним процесом, на який впливає складна взаємодія генетичних факторів, досвіду, отриманого на ранніх етапах життя та в подальшому, систематичного навчання та впливу навколишнього середовища. Правильно організоване навчання допомагає собаці засвоїти необхідні правила поведінки та почуватися впевнено в різноманітних соціальних ситуаціях.

4. Важливо підкреслити, що кожна собака є унікальною і потребує індивідуального підходу. Її фізичний, психологічний та емоційний стан можуть суттєво впливати на здатність та готовність до соціалізації.

5. Слід також враховувати породні особливості, оскільки деякі породи можуть мати генетичну схильність до більшої товариськості, тоді як інші можуть бути більш обережними. Індивідуальний темперамент кожної окремої собаки також відіграє значну роль у процесі соціалізації.

6. Дотримання правил особистої гігієни та заходів безпеки під час роботи з собаками є надзвичайно важливим для забезпечення здоров'я та безпеки як кінолога, так і собаки – вірного компаньйона та захисника.

ПРОПОЗИЦІЇ

З огляду на важливість соціалізації та дресирування, а також індивідуального підходу до кожної собаки, ось деякі пропозиції щодо розвитку кінологічного центру:

Розширення спектру послуг:

- * Індивідуальні консультації з соціалізації: Надання послуг кінолога для власників, які мають труднощі з соціалізацією своїх собак або потребують індивідуального плану.

- * Корекція проблемної поведінки: Надання послуг кваліфікованих кінологів-зоопсихологів для діагностики та корекції агресії, страхів, тривожності та інших небажаних форм поведінки.

- * Групи для собак з особливими потребами: Створення адаптованих програм для собак з фізичними обмеженнями, тривожністю або іншими особливостями, що потребують спеціального підходу.

Покращення інфраструктури та обладнання:

- * Облаштування безпечних та різноманітних майданчиків для соціалізації та дресирування: Створення зон з різними типами поверхонь, перешкодами, іграшками для стимуляції та розвитку собак.

Підвищення кваліфікації персоналу:

- * Залучення до роботи кваліфікованих та сертифікованих кінологів та зоопсихологів: Важливість професійної підготовки та досвіду.

Залучення клієнтів та розвиток спільноти:

- * Організація відкритих днів, майстер-класів та змагань для популяризації кінології та залучення власників собак: Створення позитивного іміджу центру.

- * Співпраця з ветеринарними клініками, грумінг-салонами та іншими зоотовариствами: Розширення мережі контактів та залучення клієнтів через партнерів.

* Впровадження системи лояльності для постійних клієнтів: Заохочення повторних звернень.

Додаткові можливості:

* Готель для собак: Надання послуг тимчасового утримання собак у комфортних умовах під наглядом фахівців.

* Зоомагазин з якісними товарами для собак: Забезпечення клієнтів необхідними кормами, амуніцією та іншими товарами.

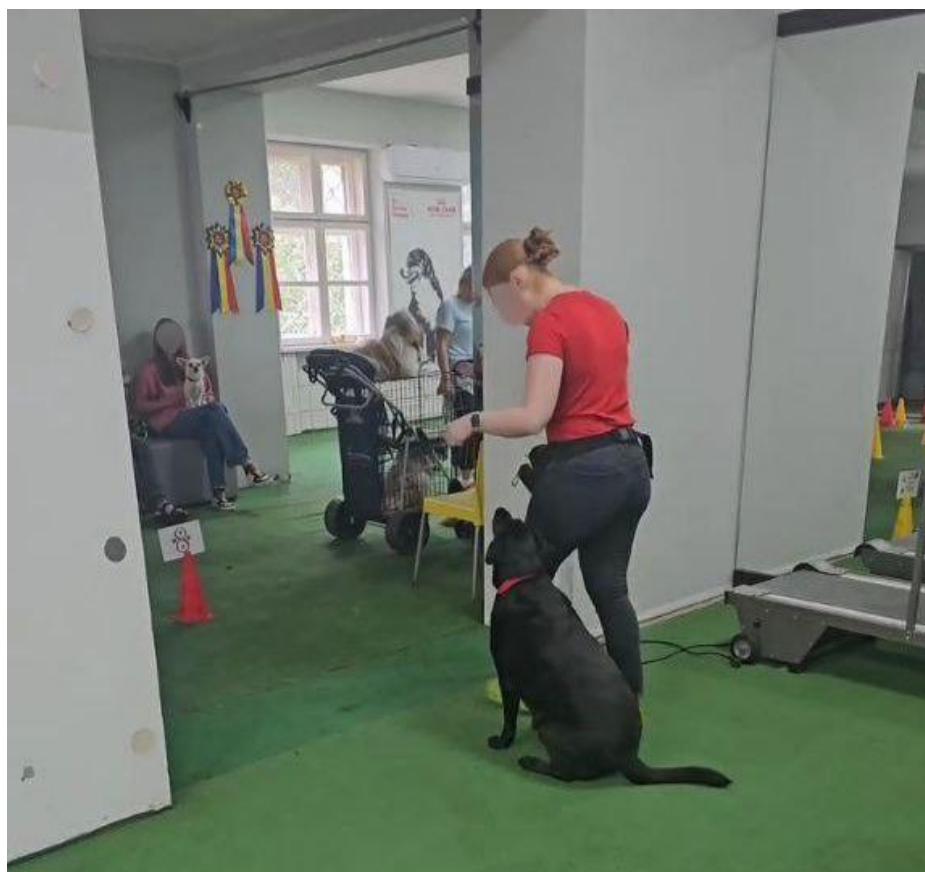
Реалізація цих пропозицій може сприяти розвитку кінологічного центру, розширенню його послуг, залученню нових клієнтів та підвищенню якості навчання та соціалізації собак. Важливо враховувати потреби місцевої спільноти власників собак та специфіку регіону при впровадженні цих ідей.

Список використаної літератури

1. Безсоння та надмірне виділення слини: як домашні тварини реагують на війну та як їм допомогти. URL: <https://surl.li/xvjvtw>
2. Виховання цуценят. URL: <https://surl.lu/rdrxmf>.
3. Вербицький В. В., Кінологія. Київ: посібник, 2017, 364 с.
4. Гиль М. І., Коновалов О. В., Агапова Є. М., Сусол Р. Л. Дресирування собак. Одеса: ОДАУ, 2010, 296.
5. Дресирування собак. Тварини світу. URL: <https://surl.li/zbcwyl>.
6. Етапи розвитку цуценят. URL: <https://surl.li/myfwpk>.
7. Іванова О. В., Гиль М. І., Литвиненко Т. В., Шевченко С. С., Трофименка А. О. Біологія собак. Миколаїв: навчальний посібник, 2010, с. 215-310.
8. Кінологічний центр «ДОК». URL: <https://surl.li/beznzq>.
9. Критичні періоди соціалізації у собак. URL: <https://surl.lu/xdzzgt>.
10. Лосік А. О., Еколого-біологічні умови соціалізації тварин в урбанізованому середовищі Рівненської області. Рівне: дипломна робота, 2016, 30с.
11. Поведінка собак під час зустрічі з незнайомцями: як керувати та тренувати собак у громадських місцях. URL: <https://surl.lu/gqusgp>.
12. Практичні поради щодо соціалізації цуценяти. URL: <https://surl.li/ssxavn>.
13. Привчання собаки до клички, нашійника, повідця і намордника. URL: <https://surl.li/kkzbbc>.
14. Про затвердження Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України: наказ № 1145, 01.11.2016. МВС України.
15. Про охорону праці: Закон України від 19. 12. 2024. № 4170 – IX.
16. Пустова Н. В. Методи і техніки дресирування службових собак. м. Кам'янець-Подільський: ПДУ, 2021, № 35, с. 300-309.
17. Пустова Н. В. Основні методи дресирування службових собак. Сільськогосподарські науки. 2021. № 34. с. 52-60.

18. Савченко О. І. Із основ службового собаківництва. Київ: Навчальний посібник, 2006, 282 с.
19. «Соціалізація» з книги «Поведінка собаки». URL: <https://surl.li/afpltj>.
20. Соціалізація собаки. URL: <https://surli.cc/cfjcsr>.
21. Соціалізація цуценят: як забезпечити правильний розвиток. URL: <https://surl.li/sybpzp>.
22. Соціалізація цуценяти: навіщо, коли починати та як це правильно робити? URL: <https://surli.cc/nzsdhl>.
23. Сусол Р. Л. Кінологія. Курс лекцій. Одеса: ОДАУ, 2010, 138 с.
24. Сучасна кінологія: стан, проблеми, перспективи. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Харків : ДБТУ, 24-25 травня 2023 р., 98 с.
25. Терлецька О., Гусятинська О. Сучасні підходи до дресирування собак та їх соціалізація. Одеса: ОДАУ, 2024, с. 91-93.
26. Чого насправді бояться собаки? URL: <https://surl.li/acexop>.
27. Do Genetics Influence a Dog's Behaviour? URL: <https://surli.cc/nkopqw>.
28. Dog Socialization: Unleash Canine Confidence. URL: <https://surl.li/mgkfmm>.
29. 6 Factors That Influence a Dog's Behavior. URL: <https://surl.lu/euilje>.
30. Puppy Socialization: When & How to Socialize a Puppy. URL: <https://surl.li/osrlhy>.
31. The importance of early life experiences for the development of behavioural disorders in domestic dogs. URL: <https://surli.cc/ehqkvj>.
32. Understanding the Importance of Training and Socialisation for Dogs. URL: <https://surli.cc/ekesre>.
33. Unraveling Canine Behavior Problems: Factors Affecting Your Dog's Behavior. URL: <https://surl.li/pfaynl>.

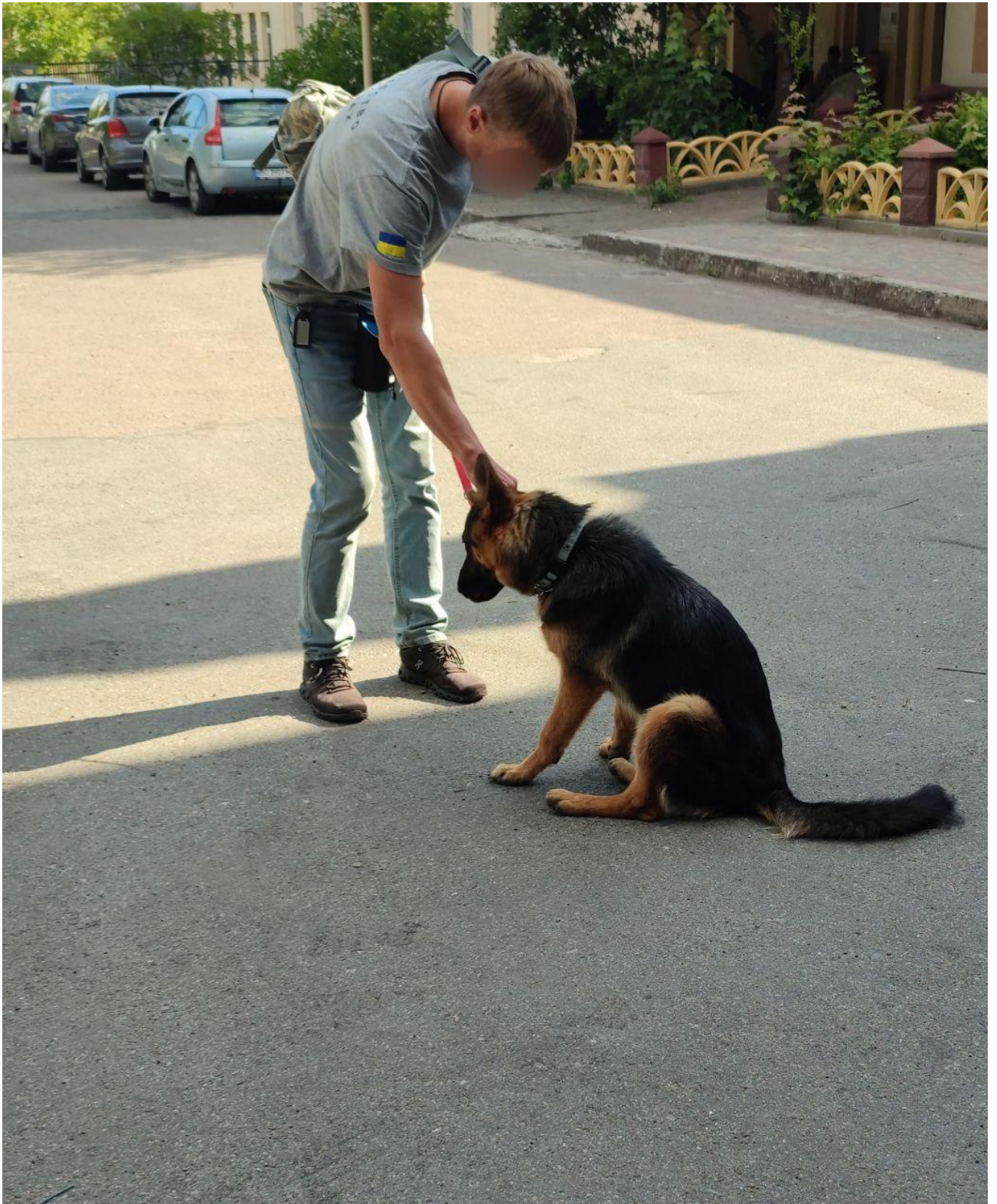
ДОДАТКИ

Додаток А. Кінологічний центр «ДОК»

Додаток Б. Заохочення ласощами

Додаток Б. 1. Механічний вплив на собаку

Додаток В. Команда «До мене!»

Додаток В. 1. Команда «Поруч»

Додаток В. 2. Команда «Місце»